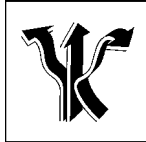

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ
РОБОТИ СТУДЕНТІВ
з дисципліни
“РИЗИК БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ”
(для спеціалістів, магістрів)**

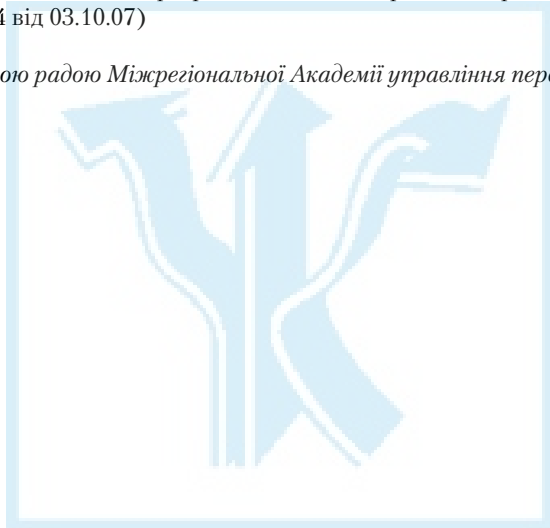
МАУП

Київ 2008

Підготовлено доцентом кафедри банківської і страхової справи
В. Д. Бігдашем

Затверджено на засіданні кафедри банківської і страхової справи
(протокол № 4 від 03.10.07)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

Бігдаш В. Д. Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни “Ризик банківської діяльності” (для спеціалістів, магістрів). – К.: МАУП, 2008. – 46 с.

Методичні рекомендації містять пояснювальну записку, методичні матеріали до практичних та семінарських занять з дисципліни “Ризик банківської діяльності”, плани і тести для практичних і семінарських занять, зміст дисципліни та питання для самостійного вивчення, теми рефератів, розрахункові завдання для самостійної роботи, питання для самоконтролю, а також список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП), 2008

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Навчальна дисципліна “Ризик банківської діяльності” входить до блоку дисциплін, які студент вибирає самостійно в програмі фахової підготовки студентів Міжрегіональної Академії управління персоналом з напрямку “Економіка і підприємництво” з освітньо-кваліфікаційного рівня “спеціаліст” та “магістр”.

Мета дисципліни – вивчення теоретичних основ сутності банківських ризиків та засобів управління ними, набуття практичних навичок вимірювання ступеня банківського ризику та вибору способу його зниження.

Завдання дисципліни:

- 1) надання знань про сутність та види ризиків банківської діяльності;
- 2) вивчення основних принципів здійснення аналізу банківського ризику, його оцінювання та управління ним;
- 3) оволодіння вміннями та навичками самостійного здійснювання якісного аналізу ризику банківської діяльності; оцінювання його та управління ним, застосовуючи відповідні способи його зниження.

Предмет дисципліни – методи дослідження та оптимізації наслідків банківських ризиків.

Міждисциплінарні зв'язки дисципліни

Необхідною умовою для успішного оволодіння дисципліною є попередня підготовка студентів з теорії економіки (макро- та мікроекономіки), фінансового аналізу, менеджменту, маркетингу, математичних дисциплін (математичного аналізу, лінійної алгебри, теорії ймовірностей, математичної статистики, економетрії).

Вимоги до студентів, що вивчають дисципліну. Студенти повинні виконати запланований обсяг аудиторних занять (прослухати лекції та взяти участь у семінарських та/або практичних заняттях), пройти рубіжний контроль у вигляді відповідей на контрольні тестові завдання, а також самостійних (позааудиторних) занять у формі виконання письмових контрольних робіт (якщо вони передбачені навчальним планом).

При виконанні письмових контрольних робіт студентам необхідно проконсультуватися з викладачем (лектором) і узгодити з ним тематику, зміст контрольної роботи у вигляді розгорнутого плану та обов'язкові для використання літературні джерела. Для виконання

контрольних робіт студенти повинні використовувати рекомендовану літературу, наведену в списку, а також інші джерела інформації (Інтернет та періодичні видання, матеріали страхових компаній з тематики контрольної роботи тощо). Наявність у контрольній роботі оригінальних матеріалів, результатів власних аналітичних досліджень та висновків автора є необхідною умовою позитивного оцінювання роботи студента.

Остаточний контроль рівня набутих знань. Завершується процес навчання складанням іспиту (заліку). Контрольні питання для підготовки до іспиту (заліку) наведені далі. До іспиту (заліку) допускаються студенти, які опрацювали робочу програму дисципліни в повному обсязі, пройшли всі стадії рубіжного контролю і не мають поточних заборгованостей.

**МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО ПРАКТИЧНИХ
ТА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
з дисципліни
“РИЗИК БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ”**

Пояснювальна записка

Практичне заняття — форма навчального заняття, під час якого студенти детально вивчають окремі теоретичні положення навчальної дисципліни та набувають вмінь і навичок їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання відповідно сформульованих завдань.

Проведення практичного заняття, як правило, ґрунтується на попередньо підготовленому методичному матеріалі — тестах для виявлення ступеня опанування студентами необхідних теоретичних положень, завданнях різної складності для розв’язання їх на занятті. Практичні заняття проводяться наступним чином.

1. Вступне слово викладача (мета заняття, основні проблеми, що розглядатимуться).
2. Коротке опитування.
3. Самостійне виконання завдань.
4. Аналіз типових помилок.

Під час практичних занять проводяться ділові ігри, тематика яких пов’язана з конкретними проблемами страхування або з прикладни-

ми питаннями здійснення страхового бізнесу, може містити завдання ситуаційного моделювання з актуальних проблем страхування та ін.

Підготовка до практичних занять потребує ґрунтовної теоретичної і практичної самостійної підготовки студента. При проведенні цих занять студенти можуть виконувати самостійну роботу як індивідуально так і невеликими групами.

Семінарське заняття — форма навчального заняття, на якому відбувається обговорення попередньо визначених питань, до яких студенти готують тези виступів, реферати. Все це потребує певної самостійної роботи. На кожному семінарському занятті викладач оцінює виступи студентів, активність у дискусії, уміння формулювати та відстоювати свою позицію тощо.

Семінар є одним з основних видів практичних занять і ефективним засобом розвитку у студентів культури наукового мислення. Викладач у ході семінарського заняття може вирішувати такі завдання:

- повторення та закріплення знань;
- контроль знань;
- педагогічне спілкування, творча співпраця;
- узагальнення і оцінювання знань студентів.

Мета семінарів при вивченні дисципліни “Ризик банківської діяльності” — ознайомлення студентів з особливостями самостійної роботи з літературою, першоджерелами з дисципліни та методикою їх опрацювання, підготовка до написання рефератів, формування умінь і навичок, брати участь у колективних заходах — навчальних прес-конференціях, круглих столах, дискусіях.

Реферат — форма роботи цікава і поліваріантна. Її використання потребує значної попередньої роботи як студентів, так і викладачів. До того ж у ході самого заняття важливо створити умови, які б стимулювали процес творчості, дискусії.

Дискусія є однією з найпоширеніших форм семінарського заняття. Мета дискусії — виявити відмінності в розумінні питання і у творчій суперечці установити істину, прийти до спільної точки зору. Змістовна самостійна підготовка студента у цьому разі — накопичення необхідних знань з теми. Дискусія збагачує зміст вже відомого студентам матеріалу, допомагає його впорядкувати і закріпити.

Прес-конференція застосовується і виправдовує себе, як правило, тоді, коли йдеться про семінар, на якому розглядаються складні теоретичні проблеми, категорії та формування.

Особливості побудови семінару в цьому випадку такі:

- група складає запитання щодо проблеми, авторів найбільшої кількості питань зараховують до учасників прес-конференції;
- автори найцікавіших запитань займають місця за столом учасників і задають запитання групі.

Механізм проведення прес-конференцій достатньо традиційний. Важливо обмеження в часі, оскільки буде втрачена динаміка і весь семінар “розвалиться”. Ця форма цікава для студентів, тут може виявитись їх самостійність і творчість, але коригуюча і оцінююча роль належить викладачеві.

У практиці викладання дисципліни “Ризик банківської діяльності” будуть застосовуватися поєднання таких видів семінарських занять:

- семінар запитань і відповідей;
- семінар — розгорнута бесіда, яка передбачає ґрунтовну підготовку студентів з питань;
- семінар, що передбачає усні відповіді студентів з наступним їх обговоренням;
- семінар — дискусія за принципом “круглий стіл”, “презентація”;
- семінар, що передбачає обговорення письмових рефератів студентів та їх оцінювання;
- семінар — конференція, робота з малими групами;
- семінар — вирішення проблемних завдань, конкретних ситуацій;
- семінар — прес-конференція;
- семінар — “мозкова атака”.

ПЛАНІ ПРАКТИЧНИХ ТА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Семінарське та практичне заняття I

Тема 1. Сутність економічного ризику

Еволюція науки про ризик.

Сутність і зміст економічного ризику.

Класифікація економічних ризиків.

Література [1; 2; 7; 8; 12; 13; 16; 17; 27; 32; 46; 50]

Тема 2. Ризик у банківській діяльності

Сутність ролі банків в фінансовій системі перехідної економіки України.

Основні засади функціонування комерційних банків.

Банківський менеджмент та його особливості.

Сутність банківського ризику та його різновиди.

Література [1; 7; 8; 12; 13; 16; 22; 27; 30; 32; 35; 43; 46]

Семінарське та практичне заняття II

Тема 3. Класифікація банківських ризиків

Визначення ризику банківської діяльності та його функцій.

Класифікація банківських ризиків по сфері виникнення: контрагентів, операційні та позиційні.

Класифікація банківських ризиків за рекомендаціями Базелівського комітету

Кредитні та операційні банківські ризики.

Ризик банківської ліквідності та неплатоспроможності.

Інші банківські ризики: ринковий (відсотковий та валютний), правовий, втрати репутації.

Література [5; 8; 12; 13; 16; 22; 27; 30; 32; 35; 43; 46; 50]

Тема 4. Якісний аналіз банківського ризику

Зміст аналізу ризику банківської діяльності: види, етапи та методи аналізу.

Загальні підходи до якісної оцінки ступеня ризику як до процесу ідентифікації ризиків: опитувальні листи, структурні діаграми, карти потоків, інспектування, аналіз фінансової та управлінської звітності.

Зовнішні фактори, що впливають на банківський ризик (фактори прямого впливу, фактори непрямого впливу) та їх якісний аналіз.

Внутрішні фактори, що впливають на банківський ризик, та їх якісний аналіз.

Література [1; 5; 7; 8; 12; 13; 16; 22; 27; 30; 32; 35; 43; 46; 60]

Семінарське заняття III

Тема 5. Кількісний аналіз банківського ризику

Статистичний метод. Застосування ймовірності до оцінювання рівня банківського ризику.

Метод аналогій. Експертні методи оцінювання ризиків.

Оцінювання ступеня ризику в абсолютному виразі. Поняття сподіваного значення (математичного сподівання), дисперсії та середньо-квадратичного відхилення випадкової величини.

Оцінювання ступеня ризику у відносному виразі.

Література [1–5; 7–9; 12; 13; 16; 22; 27–30; 32; 43; 46; 54; 56; 58; 60; 65]

Тема 6. Основні підходи до управління банківськими ризиками

Загальні підходи до процесу управління ризиком у банківській діяльності.

Система управління банківським ризиком.

Методи управління ризиком: уникнення ризику; попередження (запобігання) виникнення ризику; прийняття ризику; оптимізація (зниження) ступеня ризику.

Зовнішні способи зниження ризику: розподіл ризику, зовнішнє страхування.

Внутрішні способи зниження ризику: лімітування; диверсифікація; створення резервів і запасів; здобуття додаткової інформації.

Література [1; 5; 7; 12; 13; 16–22; 27–32; 34; 43–46; 54; 58; 60; 65]

Семінарське заняття IV

Тема 7. Моделювання банківського ризику та прийняття рішень

Поняття моделі банківського ризику. Логіко-імовірносне моделювання банківського ризику.

Сутність теоретико-ігрової моделі банківських операцій.

Поняття інформаційної ситуації. Характеристики інформаційних ситуацій.

Функція банківського ризику та кількісне оцінювання ризику під час прийняття управлінських рішень.

Прийняття рішень в умовах ризику. Критерії прийняття рішень в умовах ризику. Критерій мінімального ризику.

Література [1; 7–9; 12; 13; 16; 22; 27; 34; 43–46; 54; 60; 65]

Тема 8. Банківські ризики, пов'язані з операційною діяльністю банку, їх вимірювання та способи зниження

Характеристика операційної діяльності банку.

Сутність операційного ризику банку (технічного, умисних та помилкових дій фізичних осіб, зовнішнього, внутрішнього).

Зв'язок операційного ризику банку з ринковим та правовим ризиками, ризиком ліквідності.

Диверсифікація як засіб мінімізації операційних ризиків банку. Сутність хеджування. Ф'ючерси та опціони як інструменти зниження ступеня ризику.

Страховання як основний засіб зниження рівня зовнішніх ризиків. Страховання ризиків персоналу, майна, відповідальності банку.

Література [1; 5; 7; 12; 13; 16–22; 27–32; 34; 43–46; 54; 58; 60]

Тема 9. Банківські ризики, пов'язані з інвестиційною діяльністю, їх вимірювання та способи зниження

Сутність інвестиційних ризиків діяльності банку.

Поняття інфляційного ризику. Вплив інфляційного ризику на норму відсотка.

Теперішня вартість грошей та дисконт.

Диверсифікація як спосіб зниження ступеня інвестиційного ризику.

Суть управління портфелем цінних паперів. Оцінювання ризику цінних паперів. Формування оптимального портфеля цінних паперів.

Література [1–5; 7–9; 12; 13; 16; 22; 27–30; 32; 43; 46; 54; 56; 58; 60; 65]

Тема 10. Банківські ризики, пов'язані з кредитною діяльністю, та управління ними.

Система банківського кредитування.

Кредитна політика банку та її основні показники.

Концепція стратегії кредитного ризику.

Методи управління кредитними ризиками.

Методи попередження банківського кредитного ризику: робота з персоналом, оптимізація кредитного процесу, створення кредитних бюро.

Мінімізація кредитного ризику: раціоналізація та диверсифікація кредитного портфелю, структурування кредитів, створення резервів, страхування кредитних ризиків.

Література [1; 3; 17; 19; 22; 29; 29; 43; 48]

ТЕСТИ ДЛЯ СЕМІНАРСЬКИХ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

1. *Кредитний ризик — це:*
 - а) видача незабезпечених кредитів;
 - б) випадок неповернення кредиту та несплату процентів за ним;
 - в) вкладення коштів банку в активні операції.
2. *До зовнішніх ризиків банку належить:*
 - а) стратегічний;
 - б) правовий;
 - в) ринковий;
 - г) юридичний.
3. *До фінансових ризиків банку належать:*
 - а) втрата репутації;
 - б) юридичний;
 - в) ринковий;
 - г) стратегічний.
4. *До функціональних ризиків банку належить:*
 - а) валютний;
 - б) стратегічний;
 - в) ринковий;
 - г) кредитний.
5. *До цінкових ризиків банку не належать:*
 - а) валютний;
 - б) ризик зміни вартості цінних паперів;
 - в) кредитний;
 - г) процентний.
6. *Очікувані збитки від реалізації банківських ризиків компенсуються за рахунок:*
 - а) поточних доходів;
 - б) прибутку банку;

- в) спеціально створених резервів;
 - г) капіталу банку.
7. *До показників, що характеризують ефективність управління банком, належать:*
- а) нормативи ліквідності та коефіцієнти ресурсної і генеральної ліквідності;
 - б) коефіцієнти ділової активності пасивів та активів;
 - в) показники рентабельності за доходами та чистим прибутком;
 - г) правильної відповіді немає.
8. *До кредитних операцій комерційного банку з вексями належать:*
- а) зобов'язання сплатити вексель за платника;
 - б) облік векся;
 - в) прийом векся на інкасо для оримувача платежу;
 - г) рефінансування вексельної операції.
9. *Фінансовий стан позичальника, що належить до класу "В", означає:*
- а) фінансова діяльність дуже добра і є можливість її утримання на такому рівні надалі;
 - б) фінансова діяльність задовільна;
 - в) фінансова діяльність погана;
 - г) фінансова діяльність оцінена як добра.
10. *Максимальна величина кредиту банку залежить:*
- а) від величини статутного капіталу;
 - б) величини власних ресурсів;
 - в) величини робочих активів;
 - г) рівня кредитоспроможності клієнта.
11. *Згідно з вітчизняним законодавством величина кредитних вкладень комерційного банку обмежується:*
- а) 25 % величини власного капіталу банку;
 - б) обсягом ресурсів банку;
 - в) 8-кратною величиною власних коштів банку;
 - г) 10 % величини власних коштів банку.
12. *Визначте можливість кредитування банком наступних заходів у підприємства-позичальника:*
- а) поповнення статутного капіталу;
 - б) закупка продовольчих товарів для новорічних свят;

- в) придбання корпоративних цінних паперів;
г) видача заробітної плати.
13. *Принцип строковості означає, що:*
- а) позичка надається на певний строк;
 - б) позичка повинна бути повернена в строк, обумовлений кредитною угодою;
 - в) проценти за позичкою повинні бути сплачені в певний строк.
14. *Довгостроковий кредит може надаватися позичальнику:*
- а) для розрахунків з бюджетом із податками;
 - б) на закупівлю машин та обладнання для запровадження інновацій;
 - в) на будівництво нового цеху.
15. *Короткостроковим є кредит зі строком погашення:*
- а) 6 місяців;
 - б) 1 рік;
 - в) більше одного року.
16. *Принцип забезпеченості кредиту означає:*
- а) гарантію його повернення;
 - б) захист від ризику неповернення;
 - в) стійке фінансове становище позичальника.
17. *Взаємовідносини між банком і позичальником регулюється:*
- а) Національним банком України;
 - б) Податковою адміністрацією;
 - в) кредитною угодою.
18. *Кредитний ризик — це:*
- а) видача незабезпечених кредитів;
 - б) обставини неповернення кредиту та несплату процентів за ним;
 - в) вкладення коштів банку в активні операції.
19. *Диверсифікація позичок — це:*
- а) видача кредитів невеликій кількості позичальників;
 - б) розподіл позичок між багатьма різними клієнтами;
 - в) видача позичок під заставу у різних формах.
20. *Заставою можуть виступати:*
- а) товарні запаси і дорожні документи;
 - б) рухоме і нерухоме майно;
 - в) цінні папери і дорогоцінні метали.

21. *Гарантія як спосіб захисту від кредитного ризику — це:*
- а) зобов'язання третьої особи погасити борг позичальника у разі його неплатоспроможності;
 - б) послуга, яку надає банк юридичним і фізичним особам;
 - в) гарантійний лист позичальника своєчасно погасити кредит і проценти.
22. *Погашення кредиту позичальником здійснюється:*
- а) одноразовим платежем у кінці строку дії кредитного договору;
 - б) у розстрочку рівними частинами протягом всього строку дії кредитного договору;
 - в) у порядку, визначеному кредитною угодою.
23. *Пролонгація кредиту здійснюється:*
- а) під звичайну процентну ставку;
 - б) під підвищену процентну ставку;
 - в) на розсуд банку, але в порядку, обумовленому кредитною угодою.
24. *При порушенні строків повернення нові кредити підприємства:*
- а) видаються;
 - б) не видаються;
 - в) видаються, якщо кредит видавався під гарантію третьої особи.
25. *Цільовий характер кредитування означає:*
- а) видачу кредитів у межах наявних кредитних ресурсів банку;
 - б) диверсифікацію банківських ресурсів, розміщених в активній операції;
 - в) вкладення коштів банку в конкретні господарські процеси.
26. *Принцип платності означає, що:*
- а) позичальник сплачує проценти банку за користування кредитом;
 - б) банк одержує комісійну винагороду від позичальника за оформлення кредитної угоди;
 - в) банк несе витрати в процесі здійснення кредитних операцій.
27. *Менеджмент ризиків цільового використання кредитних коштів здійснює:*
- а) банк;
 - б) клієнт (позичальник);
 - в) податкова адміністрація.

28. *Ліміт кредитування як засіб захисту від кредитного ризику означає:*
- а) граничну суму кредиту, яку позичальник може отримати в банку;
 - б) граничну суму ресурсів, які банк може розмістити в кредитні операції;
 - в) обмежену кількість клієнтів, яким банк може видавати кредити.
29. *Кредитоспроможність позичальника — це:*
- а) його здатність своєчасно погасити заборгованість за позичкою і процентами;
 - б) його можливість користування банківським кредитом;
 - в) його здатність своєчасно розраховуватись з власними кредиторами.
30. *Ступінь ризиків виконання зобов'язань за кредитною угодою, зокрема розмір і порядок стягнення пені та штрафів за невиконання або неналежне виконання кредитних зобов'язань позичальника, визначається:*
- а) чинним законодавством;
 - б) кредитною угодою;
 - в) чинним законодавством і кредитною угодою.
31. *Видача позички може здійснюватись шляхом:*
- а) зарахування коштів на розрахунковий або депозитний рахунок позичальника;
 - б) зарахування коштів на розрахунковий рахунок позичальника в якості розрахунків за нього;
 - в) видачі готівки з каси.
32. *Пролонгованим вважається кредит:*
- а) який своєчасно не погашений позичальником;
 - б) за яким банк прийняв рішення про відстрочку погашення;
 - в) який вважається безнадійним.
33. *Уразі неповернення позичок ризиковою діяльністю банку є:*
- а) здійснення додаткових видатків, що пов'язані із стягненням проблемних позик;
 - б) надання боржникам нових кредитів;
 - в) введення додаткових обмежень до надання кредитів.
34. *Ризики банківського кредитування господарюючих суб'єктів пов'язані:*
- а) з активними операціями банку;

- б) з пасивними операціями;
 - в) з супутніми фінансовими послугами, які надають банками клієнтам.
35. *Ризики по лізинговому кредиту пов'язані:*
- а) з особливим видом економічних відносин з приводу надання кредитів під заставу нерухомого майна;
 - б) з відносинами між юридичними особами, які виникають у разі оренди майна і супроводжуються укладанням лізингової угоди;
 - в) з кредитом, що надається шляхом акумулювання кредитних ресурсів у банку з подальшим наданням їх суб'єктам господарської діяльності.
36. *Ризики по іпотечному кредиту пов'язані:*
- а) з відносинами між юридичними особами, які виникають у разі оренди майна і супроводжуються укладанням лізингової угоди;
 - б) з відносинами за кредитною угодою щодо надання коштів тільки в національній грошовій одиниці фізичним особам-резидентам України на придбання споживчих товарів тривалого користування та послуг;
 - в) з особливим видом економічних відносин з приводу надання кредитів під заставу нерухомого майна.
37. *Кредит, надається шляхом списання банком коштів з рахунку клієнта понад залишок коштів на цьому рахунку є:*
- а) факторинг;
 - б) акцептний кредит;
 - в) форфейтинг;
 - г) овердрафт.
38. *Факторна модель доходу від кредитних операцій включає наступні чинники (два і більше):*
- а) загальний обсяг наданих кредитів;
 - б) середня процентна ставка за депозитами за період;
 - в) середня процентна ставка за кредитами за період;
 - г) кількість кредитних угод.
39. *Коефіцієнт загальної рентабельності банку розраховується як відношення:*
- а) чистого прибутку до сукупних зобов'язань;
 - б) балансового прибутку банку до його сукупних доходів;
 - в) балансового прибутку до банківського капіталу;
 - г) правильної відповіді немає.

40. *Коефіцієнт ROA — це відношення обсягу:*
- а) прибутку до капіталу;
 - б) доходу до капіталу;
 - в) прибутку до активів;
 - г) доходів до пасивів.
41. *Собівартість кредиту (зв'язок середньої процентної ставки за депозитами та прибутку від реалізації кредитів) розраховується як:*
- а) різниця між плановою сумою процентних витрат у перерахунку на фактичний обсяг і структуру наданих кредитів і фактичною сумою процентних витрат;
 - б) різниця між фактичною сумою процентних витрат і плановою сумою процентних витрат у перерахунку на фактичний обсяг і структуру;
 - в) різниця між фактичною сумою прибутку від реалізації кредитів і плановою сумою прибутку в перерахунку на фактичний обсяг і структуру;
 - г) добуток планового прибутку від реалізації кредитів на відсоток перевиконання плану з надання кредитів.
42. *Ліквідність банку — це:*
- а) здатність банку залучати грошові ресурси в будь-який час за будь-якою ціною;
 - б) здатність банку своєчасно задовольнити кредитні заявки клієнтів;
 - в) рівень здатності банку в будь-який момент виконувати свої грошові зобов'язання;
 - г) достатній обсяг власних оборотних коштів банку.
43. *Ліквідні кошти — це:*
- а) залучені кошти, що забезпечують можливість банку розраховуватися за своїми поточними зобов'язаннями;
 - б) робочі активи, які приносять банку дохід у вигляді процентів;
 - в) кошти, які можна трансформувати в готівку за короткий строк та без значної втрати вартості через їх реалізацію;
 - г) кошти, які можна швидко залучати на ринку для розрахунку за своїми зобов'язаннями.
44. *Ризики платоспроможності банку пов'язані:*
- а) з збалансованим управлінням банком своїми активами і пасивами;

- б) з повільним перетворенням активів банку в грошову форму;
 - в) з необхідністю відповідати за своїми фінансовими зобов'язаннями в певні строки та в повному обсязі;
 - г) з можливістю залучення коштів з ринку цінних паперів за цінами, не вищими за ринкові.
45. *До факторів, що не впливають на ліквідність банку, належать:*
- а) збалансованість обсягів активів і зобов'язань банку;
 - б) організаційна та функціональна структура банку;
 - в) якість (ступінь ризикованості) активів банку;
 - г) відповідність строків погашення активів і виконання зобов'язань банку.
46. *Методи безпосереднього управління кредитними ризиками включають:*
- а) створення резерву на покриття втрат від операцій з цінними паперами;
 - б) створення резервного фонду за діяльністю банку;
 - в) створення резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями;
 - г) створення резерву для відшкодування можливих втрат від дебіторської заборгованості.
47. *Управління ризиком інвестиційного портфеля, що забезпечує темпи зростання високоліквідних активів вище темпів зростання кредитно-інвестиційного портфеля, приводить:*
- а) до нарощення банком матеріальної бази;
 - б) посилення платоспроможності банку;
 - в) зміцнення ліквідності;
 - г) розширення кредитної діяльності.
48. *Згідно до вимог вітчизняного законодавства норматив миттєвої ліквідності (Н4) має становити:*
- а) не більше 25 %;
 - б) не менше 30 %;
 - в) не менше 20 %.
49. *Згідно з вимогами вітчизняного законодавства норматив поточної ліквідності (Н5) має становити:*
- а) не менше 30 %;
 - б) не менше 35 %;
 - в) не менше 40 %;
 - г) не більше 40 %.

50. Згідно до вимог вітчизняного законодавства норматив коротко-строкової ліквідності банку (Н6) має становити:
- а) не менше 20 %;
 - б) не більше 20 %;
 - в) не менше 25 %.
51. Відношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань — це:
- а) ліквідність;
 - б) поточна ліквідність;
 - в) короткострокова ліквідність;
 - г) платоспроможність.
52. Розрахувати миттєву ліквідність банківської установи, якщо відомо: що, кошти в касі та залишки в НБУ — 98420 тис. грн; чисті активи — 547520 тис. грн; зобов'язання банку — 458420 тис. грн; кошти на коррахунках в інших банках — 32140 тис. грн; кошти на поточних рахунках банків і клієнтів — 415185 тис. грн:
- а) 23,85 %;
 - б) 31,45 %;
 - в) 21,47 %.
53. Різниця між отриманими банком доходами і витратами — це:
- а) маржа;
 - б) операційна маржа;
 - в) прибуток;
 - г) збиток;
 - д) спред.
54. Відношення чистого прибутку до статутного капіталу — це:
- а) рентабельність регулятивного капіталу;
 - б) прибутковість акціонерного капіталу;
 - в) ефективність статутного капіталу;
 - г) ціна альтернативи капіталу акціонерів.
55. Відношення чистого прибутку до середніх активів банку — це:
- а) рентабельність активів;
 - б) прибутковість активів;
 - в) ефективність активів;
 - г) дохідність активів.

56. *Інвестиційна діяльність банку — це:*
- а) операції щодо залучення тимчасово вільних коштів від населення;
 - б) діяльність банку із розміщення ресурсів у цінні папери, нерухомість, статутні фонди підприємств, дорогоцінні метали та інші об'єкти вкладень, регламентовані законодавством;
 - в) надання коштів у тимчасове користування клієнтами банку;
 - г) усі відповіді правильні.
57. *Комерційні банки мають право брати участь:*
- а) на первинному ринку цінних паперів;
 - б) на вторинному ринку цінних паперів;
 - в) обидві відповіді правильні.
58. *Рішення про випуск акцій банку в формі акціонерного товариства приймається:*
- а) радою директорів;
 - б) зборами акціонерів;
 - в) головою правління.
59. *Інвестиційні операції комерційних банків належать:*
- а) до пасивних операцій;
 - б) активних операцій;
 - в) послуг, які надають банки клієнтам.
60. *Основні напрями інвестицій банку — це:*
- а) довгострокові кредити на фінансування затрат капітального характеру та вкладення коштів у цінні папери;
 - б) довгострокові депозити;
 - в) кошти емітентів цінних паперів;
 - г) правильної відповіді немає.
61. *Формування портфеля цінних паперів банку виконує функцію:*
- а) стабілізації доходів фінансової установи незалежно від фаз ділового циклу;
 - б) забезпечення гнучкості портфеля банківських активів;
 - в) зниження податкового тягара банку;
 - г) усі відповіді правильні.
62. *Ключовими факторами інвестиційної політики банку є:*
- а) дохід;
 - б) дохід, ліквідність, ризик;
 - в) достатність, дохід, ризик;
 - г) правильної відповіді немає.

63. *Ризикованість доходу інвестиційного портфеля банку зумовлена дією:*
- а) кредитного ризику;
 - б) ризику доходу;
 - в) ринкового та інфляційного ризику;
 - г) усі відповіді правильні.
64. *Інвестиційний портфель банку — це:*
- а) сукупність цінних паперів, розміщених банком з метою отримання доходів;
 - б) сукупність цінних паперів банку власного боргу;
 - в) сукупність цінних паперів, придбаних банком з метою отримання доходів та підтримки ліквідності;
 - г) усі відповіді правильні.
65. *Яка стратегія управління портфелем цінних паперів гарантує мінімальний ризик інвестиційного доходу:*
- а) використання спеціалістами банку прогнозів стану різних секторів фінансового ринку для коригування структури портфеля цінних паперів;
 - б) продаж цінних паперів інвесторам;
 - в) надання клієнтам кредитів під заставу цінних паперів;
 - г) структурування портфеля цінних паперів залежно від їх дохідності.
66. *До складу процентних доходів банку від операцій з цінними паперами входять:*
- а) доходи від збереження цінних паперів;
 - б) амортизація дисконту (премія);
 - в) дохід від перепродажу (торгівлі);
 - г) дивіденди по акціям;
 - д) дохід по борговим цінним паперам із фіксованим прибутком.
67. *Додаткова емісія акцій проводиться:*
- а) для збільшення залученого капіталу;
 - б) для збільшення власного капіталу банку;
 - в) для покриття тимчасової збиткової діяльності.
68. *Ліквідність цінних паперів — це:*
- а) номінальна вартість;
 - б) їх здатність швидко і беззбитково перетворюватись у грошові кошти;
 - в) їх ринкова вартість.

69. *Ризики банківських інвестицій* — це сукупність таких ризиків:
- кредитного;
 - ринкового;
 - процентного.
70. *Низький ризик інвестиційної діяльності банків досягається:*
- функціонуванням розвинуеного фондового ринку в країні;
 - диверсифікованістю інвестиційного портфеля по видам, термінам та емітентам цінних паперів;
 - достатністю законодавчої та нормативної бази;
 - усі відповіді правильні.

**МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ
РОБОТИ СТУДЕНТІВ
з дисципліни
“РИЗИК БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ”**

Пояснювальна записка

Позааудиторна робота з дисципліни вимагає від студента щоденної самостійної роботи, яка виконується за завданнями викладача. Це завдання щодо підготовки до аудиторних занять, пошуково-аналітична та наукова робота. Всі завдання розроблені таким чином, щоб у процесі їх виконання безперервно поглиблювалися знання, розвивалося мислення, формувалися уміння та навички.

Мета самостійної роботи не тільки поглиблення та закріплення знань та умінь, які студент отримує на лекціях і семінарах, а й сприяння розвитку творчого потенціалу студента та реалізації професійних навичок.

Завдання мають як індивідуальний, так і груповий характер, оскільки реальні професійні умови у більшості випадків ґрунтуються на роботі у колективі.

Формами проведення самостійної роботи є пошук та огляд наукових джерел за заданою проблематикою, формулювання понять, глосарію; виконання домашніх завдань до практичних занять, підготовка до семінарських занять різних видів.

Також доцільно використовувати такі форми самостійної роботи:

- аналітичний розгляд наукової публікації;
- підготовка презентації: вибір студентом певної теми чи проблеми для презентації та висловлення свого бачення, розуміння або нерозуміння цієї проблеми;

- підготовка аналізу конкретної ситуації у банківській справі, підготовка до ситуаційних вправ;
- підготовка до ділової рольової або командної гри;
- підготовка групового проекту;
- практикум з навчальної дисципліни, тренінгові програми з використанням програмного забезпечення.

Науковою роботою займаються найкращі студенти, які мають здібності до аналітичної, творчої роботи. Такі студенти беруть участь у наукових конференціях, олімпіадах, наукових семінарах, виконують завдання у межах наукових досліджень кафедр; працюють у наукових гуртках. Творчу самостійну роботу спрямовують викладачі.

ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ ТА ПИТАННЯ, ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ВИВЧЕННЯ

Змістовий модуль I. Теоретико-методичні засади аналізу ризиків банківської діяльності

Тема 1. Сутність економічного ризику

Зміст

- 1.1. Основні етапи накопичення знань та розвиток науки про ризик.
- 1.2. Сутність і зміст економічного ризику.
- 1.3. Класифікація економічних ризиків.

Питання для самостійного вивчення

1. Порівняльний аналіз визначення ризику та його функцій у економічній літературі.
2. Особливості взаємозв'язків історичної та економічної категорії ризиків.
3. Порівняльний аналіз систем класифікації економічних ризиків з боку підприємництва та банківської справи.

Література [1; 2; 7; 8; 12; 13; 16; 17; 27; 32; 46; 50]

Тема 2. Ризик у банківській діяльності

Зміст

- 2.1. Банки в фінансовій системі перехідної економіки України.
- 2.2. Основні засади та принципи функціонування комерційних банків. Банківський менеджмент.
- 2.3. Сутність банківського ризику.

Питання для самостійного вивчення

1. Подання сутності фінансової системи в різних джерелах економічної літератури.
2. Сутність законодавчих та нормативних документів, що регламентують створення банківських установ в Україні.
3. Еволюція поглядів на поняття банківського менеджменту.
4. Позиції наукових дослідників і практиків банківської справи щодо сутності банківських ризиків.

Література [1; 7; 8; 12; 13; 16; 22; 27; 30; 32; 35; 43; 46]

Тема 3. Класифікація банківських ризиків

Зміст

- 3.1. Визначення ризику банківської діяльності та його функцій.
- 3.2. Класифікація ризиків банківської діяльності.
- 3.3. Класифікація банківських ризиків за сферою виникнення: контрагентів, операційні та позиційні.
- 3.4. Класифікація банківських ризиків за рекомендаціями Базельського комітету: кредитні, операційний, банківської ліквідності, ринковий (відсотковий та валютний), правовий, втрати репутації, неплатоспроможності.

Питання для самостійного вивчення

1. Загальні та відмінні риси об'єктивних та суб'єктивних причин ризиків банківської діяльності.
2. Зв'язок між ризиковими обставинами і випадком настання збитку/шкоди в банківській діяльності.
3. Доцільність класифікації банківських ризиків за видом діяльності.

4. Вимоги чинного законодавства України до класифікації ризиків банківської діяльності та можливість їх страхування.
5. Порівняльний аналіз класифікації банківських ризиків згідно з чинним законодавством та за рекомендаціями Базелівського комітету.

Література [5; 8; 12; 13; 16; 22; 27; 30; 32; 35; 43; 46; 50]

Тема 4. Якісний аналіз банківського ризику

Зміст

- 4.1. Напрями аналізу ризику банківської діяльності: види, етапи та методи аналізу.
- 4.2. Загальні підходи до якісного оцінювання ступеня ризику як до процесу ідентифікації (виявлення) ризиків.
- 4.3. Банк як економічна система та фактори, що впливають на ризики банківської діяльності.
- 4.4. Зовнішні фактори, що впливають на банківський ризик (фактори прямого впливу, фактори непрямого впливу). Якісний аналіз ризиків зовнішнього середовища.
- 4.5. Внутрішні фактори, що впливають на банківський ризик. Якісний аналіз ризиків внутрішнього середовища.

Питання для самостійного вивчення

1. Організаційні структури банківських установ.
2. Банківські системи зарубіжних країн.
3. Порівняльний якісний аналіз впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на основні види банківських ризиків.

Література [1; 5; 7; 8; 12; 13; 16; 22; 27; 30; 32; 35; 43; 46; 60]

Тема 5. Кількісний аналіз банківського ризику

Зміст

- 5.1. Загальні підходи до кількісного оцінювання ступеня ризику банківської діяльності.
- 5.2. Статистичний метод. Застосування ймовірності до оцінювання рівня банківського ризику.
- 5.3. Метод аналогій. Експертні методи оцінювання ризиків.

- 5.4. Оцінювання ступеня ризику в абсолютному виразі. Поняття сподіваного значення (математичного сподівання), дисперсії та середньо-квадратичного відхилення випадкової величини.
- 5.5. Оцінювання ступеня ризику у відносному виразі.
- 5.6. Поняття допустимого, критичного та катастрофічного ризиків.

Питання для самостійного вивчення

1. Зміст та вимоги чинного законодавства до оцінювання ризиків діяльності банківських установ.
2. Специфічні ознаки кількісних методів оцінювання банківських ризиків.
3. Практичні завдання щодо застосування оцінювання банківських ризиків методом фінансових коефіцієнтів. Модель Альгмана.
4. Практичні завдання щодо застосування статистичного методу оцінювання банківських ризиків, у тому числі за кредитними угодами.
5. Практичні завдання щодо застосування експертного методу оцінювання банківських ризиків.

Література [1–5; 7–9; 12; 13; 16; 22; 27–30; 32; 43; 46; 54; 56; 58; 60; 65]

Змістовий модуль II. Теоретико-методичні аспекти управління ризиками діяльності банків

Тема 6. Основні підходи до управління банківськими ризиками

Зміст

- 6.1. Необхідність управління ризиком в умовах економічної невизначеності. Загальні підходи до процесу управління ризиком у банківській діяльності. Принципи прийняття рішень в умовах ризику.
- 6.2. Системний підхід при управлінні банківським ризиком. Система управління банківським ризиком.
- 6.3. Методи управління ризиком: уникнення ризику; попередження (запобігання) виникнення ризику; прийняття ризику; оптимізація (зниження) ступеня ризику.

- 6.4. Зовнішні способи зниження ризику: розподіл ризику, зовнішнє страхування.
- 6.5. Внутрішні способи зниження ризику: лімітування; диверсифікація; створення резервів і запасів; здобуття додаткової інформації.

Питання для самостійного вивчення

1. Аналіз державних вимог до управління ризиками банківської діяльності в законодавстві України та інструкціях НБУ.
2. Склад та зміст Інструкції про порядок регулювання та аналіз діяльності банків.
3. Загальні підходи до формування системи управління ризиками підприємницької діяльності.
4. Практичні завдання щодо аналізу складу та змісту зовнішніх і внутрішніх способів зниження банківських ризиків

Література [1; 5; 7; 12; 13; 16–22; 27–32; 34; 43–46; 54; 58; 60; 65]

Тема 7. Моделювання банківського ризику та прийняття рішень

Зміст

- 7.1. Поняття моделі банківського ризику. Логіко-імовірнісне моделювання банківського ризику. Сутність теоретико-ігрової моделі. Поняття конфліктної ситуації та стратегії гравця. Алгоритм знаходження рішення гри.
- 7.2. Економічне середовище у ролі гравця. Поняття інформаційної ситуації. Характеристики інформаційних ситуацій.
- 7.3. Функція банківського ризику. Кількісне оцінювання ризику під час прийняття господарських рішень.
- 7.4. Прийняття рішень в умовах ризику. Критерії прийняття рішень в умовах ризику. Критерій мінімального ризику.

Питання для самостійного вивчення

1. Чинники виникнення та еволюція розвитку теорії ігор.
2. Аналіз складових практичних інформаційних ситуацій у банківській діяльності.

3. Практичні завдання до формування критерію прийняття рішень в умовах банківських ризиків, у тому числі з кредитними угодами.

Література [1; 7–9; 12; 13; 16; 22; 27; 34; 43–46; 54; 60; 65]

Тема 8. Банківські ризики, пов'язані з операційною діяльністю банку, їх вимірювання та способи зниження

Зміст

- 8.1. Характеристика операційної діяльності банку.
- 8.2. Сутність операційного ризику банку (технічного, умисних та помилкових дій фізичних осіб, зовнішнього, внутрішнього) та його зв'язок з ринковим та правовим ризиками, ризиком ліквідності.
- 8.3. Диверсифікація як засіб мінімізації операційних ризиків банку. Сутність хеджування. Ф'ючерси та опціони як інструменти зниження ступеня ризику.
- 8.4. Страхування як основний засіб зниження рівня зовнішніх ризиків. Страхування ризиків персоналу, майна, відповідальності.

Питання для самостійного вивчення

1. Аналіз операційної діяльності на прикладі конкретного банку.
2. Аналіз сутності операційного ризику на прикладі його окремої складової.
3. Аналіз основних методів оцінювання ризику ліквідності банку.
4. Сутність та склад заходів при здійсненні диверсифікації операційної діяльності, зокрема аналіз переваг та обмежень хеджування.
5. Аналіз можливостей страхування банківських ризиків, у тому числі кредитного портфеля банку.

Література [1; 5; 7; 12; 13; 16–22; 27–32; 34; 43–46; 54; 58; 60]

Тема 9. Банківські ризики, пов'язані з інвестиційною діяльністю, їх вимірювання та способи зниження

Зміст

- 9.1. Сутність інвестиційних ризиків діяльності банку.
- 9.2. Поняття зміни вартості грошей у часі. Майбутня вартість грошей.

- 9.3. Поняття інфляційного ризику. Вплив інфляційного ризику на норму відсотка.
- 9.4. Диверсифікація як спосіб зниження ступеня інвестиційного ризику.
- 9.5. Суть управління портфелем цінних паперів. Оцінювання ризику цінних паперів. Формування портфеля цінних паперів.

Питання для самостійного вивчення

1. Склад та зміст чинних нормативних документів, що регламентують інвестиційну діяльність банківських установ.
2. Стан розвитку інвестиційної діяльності вітчизняних банків, зокрема на прикладі конкретного банку.
3. Практичне завдання формування заходів диверсифікації при здійсненні інвестиційної діяльності на фондовому ринку.
4. Іноземний досвід управління ризиками інвестиційної діяльності банків.

Література [1–5; 7–9; 12; 13; 16; 22; 27–30; 32; 43; 46; 54; 56; 58; 60; 65]

Тема 10. Банківські ризики, пов'язані з кредитною діяльністю, та управління ними

Зміст

- 10.1. Елементи системи банківського кредитування: процедура кредитування, класифікація кредитів, основні принципи та методи банківського кредитування. Кредитна політика банку та її основні показники.
- 10.2. Концепція стратегії кредитного ризику.
- 10.3. Методи управління кредитними ризиками.
- 10.4. Методи попередження банківського кредитного ризику: робота з персоналом, оптимізація кредитного процесу, створення кредитних бюро.
- 10.5. Мінімізація кредитного ризику: раціоналізація та диверсифікація кредитного портфеля, структурування кредитів, створення резервів, страхування кредитних ризиків.

Питання для самостійного вивчення

1. Історія розвитку кредитування в Україні.

2. Аналіз принципів, функцій та методів кредитування на прикладі діяльності конкретного банку.
3. Переваги та недоліки споживчого кредитування.
4. Склад та зміст нормативних документів, що регулюють процедуру кредитування в Україні.
5. Стан здійснення кредитування на ринку банківських послуг України.
6. Практичне завдання формування заходів диверсифікації при здійсненні банківського кредитування.
7. Іноземний досвід управління кредитними ризиками банків, у тому числі ризиками кредитного портфеля.

Література [1; 3; 17; 19; 22; 29; 29; 43; 48]

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Сутність економічного ризику та причини його виникнення.
2. Еволюція поглядів на ризик та теорії ризику.
3. Сутність ситуаційного підходу у діяльності банків.
4. Поняття зовнішнього середовища банку та його ризиків.
5. Середовище безпосереднього та опосередкованого впливу банку і їх ризику.
6. Поняття об'єкта, суб'єкта та джерела ризику.
7. Ставлення до ризику суб'єктів прийняття рішень.
8. Ризик як об'єктивно-суб'єктивна економічна категорія.
9. Загальні засади класифікації економічних ризиків.
10. Банки у фінансовій системі перехідної економіки України.
11. Основні засади та принципи функціонування комерційних банків.
12. Банківський менеджмент та ризик-менеджмент.
13. Визначення ризику банківської діяльності та його функцій.
14. Сутність та напрями класифікації ризиків банківської діяльності.
15. Банківські ризики за сферою їх виникнення (контрагентів, операційні та позиційні).
16. Класифікація банківських ризиків за рекомендаціями Базелівського комітету.
17. Операційний ризик банку і методи його зниження.
18. Ризик банківської ліквідності і методи його зниження.
19. Ринковий ризик банку і методи його зниження.

20. Інвестиційний ризик банку і методи його зниження.
21. Ризик втрати репутації і методи його зниження.
22. Ризик неплатоспроможності і методи його зниження.
23. Кредитний ризик банку і методи його зниження.
24. Ризик кредитного портфеля і методи його зниження.
25. Напрями аналізу ризику банківської діяльності: види, етапи та методи.
26. Банк як система та ризикові фактори.
27. Якісний аналіз ризиків банківської діяльності.
28. Загальні підходи до кількісного оцінювання ступеня ризику.
29. Сутність статистичного методу оцінювання ступеня ризику.
30. Сутність методу аналогій.
31. Характеристика експертних методів оцінювання ризиків.
32. Сутність методу аналізу чутливості (вразливості).
33. Оцінка ступеня ризику в абсолютному виразі.
34. Методи оцінювання ступеня ризику у відносному виразі.
35. Сучасні концепції теорії корисності.
36. Стан управління ризиком у банківській діяльності в Україні.
37. Системний підхід при управлінні бізнес-процесами банку.
38. Методи управління ризиком: уникнення ризику; попередження (запобігання) виникнення ризику; прийняття ризику, зниження ступеня ризику.
39. Зовнішні способи зниження ризику: розподіл ризику, зовнішнє страхування.
40. Внутрішні способи зниження ризику: лімітування, диверсифікація, створення резервів і запасів; одержання додаткової інформації.
41. Поняття моделі банківського ризику. Логіко-ймовірнісне моделювання банківського ризику.
42. Економічне середовище у ролі гравця.
43. Поняття інформаційної ситуації. Характеристики інформаційних ситуацій.
44. Функція банківського ризику. Кількісне оцінювання ризику під час прийняття господарських рішень.
45. Характеристика операційної діяльності банку.
46. Сутність складових операційного ризику банку – технічного, умисних та помилкових дій фізичних осіб, зовнішнього, внутрішнього.

47. Приклади диверсифікації при мінімізації операційних ризиків банку.
48. Види страхування, що практикуються в Україні як основний засіб зниження рівня зовнішніх ризиків.
49. Інвестиційні ризики.
50. Розвиток інфляційного ризику в Україні.
51. Страхові продукти з інвестиційною складовою та їх ризик.
52. Іноземний досвід диверсифікації як спосіб зниження ступеня інвестиційного ризику банку.
53. Практика управління портфелем цінних паперів українського банку.
54. Кредитна політика українського банку та її основні показники.
55. Сучасні стратегії кредитного ризику.
56. Методи попередження банківського кредитного ризику за кордоном.
57. Закордонна практика диверсифікації кредитного портфеля.
58. Вимоги національного законодавства до системи резервів при банківському кредитуванні.
59. Послуги вітчизняних страховиків зі страхування кредитних ризиків банку.

РОЗРАХУНКОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Завдання 1

На основі даних фінансової звітності комерційного банку (дані вибрати в мережі Інтернет для конкретного банку) проаналізувати дотримання ним економічних нормативів, зробити обґрунтовані висновки.

Завдання 2

Розрахувати чистий приведений дохід (NPV) за кожним проектом та визначити їх фінансову привабливість, якщо відомо таке:

1) чисті доходи за проектом А становитимуть у перший рік – 400 млн грн, другий рік – 500 млн грн, третій рік – 800 млн грн, а інвестиційні витрати – 900 млн грн. За проектом Б чисті доходи становитимуть у перший рік – 150 млн грн, другий рік – 600 млн грн, третій рік – 450 млн грн, а інвестиційні витрати – 700 млн грн;

2) процентна ставка для дисконтування визначена у 24 % річних.

Завдання 3

Порівняти за критеріями NPV, IRR та PP два проекти, якщо ціна капіталу — 15 %.

Проект А: 30000; 12000; 12000; 12000.

Проект Б: 25000; 7000; 8000; 11000.

Завдання 4

Розрахувати внутрішню норму дохідності (IRR) та визначити фінансову привабливість проекту, якщо задано:

- 1) чисті доходи за проектом становитимуть у перший рік 300 млн грн, другий рік — 400 млн грн;
- 2) інвестиційні витрати здійснюються протягом одного року і становлять — 500 млн грн;
- 3) ціна інвестиційного капіталу становить 10 %.

Завдання 5

Для умовного підприємства на основі балансу та додатків до нього розрахувати показники:

- платоспроможності підприємства;
- показники фінансової стійкості позичальника;
- показники рентабельності.

Завдання 6

Для підприємства — позичальника надається кредит під затрати виробництва. Визначити можливість надання позичальнику додаткового кредиту, якщо:

- 1) фактичний залишок виробничих затрат — 950 тис грн; списано на витрати (собівартість):
 - фактично — 350 тис грн;
 - планово — 400 тис грн;
- 2) власні кошти позичальника — 400 тис грн;
- 3) кредиторська заборгованість, що належать до затрат — 100 тис. грн;
- 4) кредитна лінія, відкрита позичальнику — 500 тис грн;
- 5) заборгованість по кредиту — 200 тис грн.

Завдання 7

Проаналізувати якість кредитного портфеля банку з погляду його ризикованості згідно даних, наведених у таблиці.

Аналіз якості кредитного портфеля банку

Показник	Коефіцієнт ризику, %	1-й період, тис. грн.	1-й період, %	2-й період, тис. грн.	2-й період, %	Відхилення	
						тис. грн.	%
1. Кредити надані, усього, тис. грн.							
У тому числі:							
• стандартні	1	280		410			
• під контролем	5	260		390			
• субстандартні	20	180		200			
• сумнівні	50	150		260			
• безнадійні	100	20		30			
2. Класифіковані кредити, усього							
3. Капітал банку		890		1290			
4. Коефіцієнт зважених класифікованих кредитів							
5. Коефіцієнт покриття зважених класифікованих кредитів							
6. Питома вага проблемних позик							
7. Коефіцієнт збитковості позик							

Завдання 8

Визначити величину валютного ризику банку за умови підвищення курсу євро з 7,0 до 7,20 грн.

Активи	Сума, млн. грн.	Пасиви	Сума, млн. грн.
1	2	3	4
1. Каса	125	Поточні рахунки	485
2. Кредити	720	Депозити	325
3. Кредити (в євро)	240	Депозити (в євро)	290
4. Кредити	390	МБК	280

1	2	3	4
5. Цінні папери	255	Цінні папери власного боргу (в євро)	70
6. Цінні папери (в євро)	30	Капітал	310
7. Усього	1760		1760

Завдання 9

Визначити величину валютного ризику, якщо банк, базовою валютою якого є американський долар, має довгу відкриту валютну позицію за фунтами стерлінгів, яка утворилась при наданні короткострокового кредиту на суму 150 000 фунтів стерлінгів з 1 червня до 1 вересня. За прогнозами банку курс фунта стерлінгів протягом цього періоду ймовірно знизиться з поточного рівня 1,600 дол. за фунт до 1,570 дол. за фунт.

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ з дисципліни “РИЗИК БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ”

Пояснювальна записка

Результативність самостійної роботи студентів визначається наявністю активних методів її контролю. Використовуються такі види контролю:

- *вхідний контроль* знань та умінь студентів на початку вивчення чергової дисципліни;
- *поточний контроль* — регулярний контроль рівня засвоєння матеріалу на лекціях, практичних і семінарських заняттях; мета — перевірка рівня підготовленості студентів до виконання конкретних навчальних завдань. Форма проведення поточного контролю під час навчальних занять і система оцінювання рівня знань визначається викладачем;
- *рубіжний (модульний) контроль* здійснюється після завершення вивчення певних модулів;
- *підсумковий контроль* проводиться з метою оцінювання результатів навчання на певному освітньо-кваліфікаційному рівні або на окремих його завершених етапах.

Для досягнення мети та завдань вивчення дисципліни студенти повинні виконати запланований навчальним планом обсяг аудитор-

них занять (прослухати лекції та взяти участь у семінарських заняттях) та пройти поточний контроль у вигляді:

1) систематичності та активності роботи на семінарських заняттях протягом семестру;

2) виконання завдань для самостійного опрацювання, в тому числі у формі виконання реферативних робіт.

При контролі систематичності та активності роботи на семінарських заняттях оцінюються:

- рівень знань, продемонстрований у відповідях та виступах на семінарських заняттях;
- активність при обговоренні питань, що винесені на семінарські заняття;
- результати тестового експрес-контролю.

При контролі виконання завдань для самостійного опрацювання оцінюються:

- самостійне опрацювання тем в цілому або окремих питань дисципліни;
- написання рефератів за темами дисципліни;
- підготовка конспектів навчальних та наукових текстів за темами, погодженими з викладачем;
- переклад іноземних текстів за темами, погодженими з викладачем.

Питання для самостійного вивчення відповідних тем подані в Розділі “Методичне забезпечення самостійної роботи студентів”.

При виконанні письмових реферативних робіт студентам необхідно проконсультуватися з викладачем (лектором) і узгодити з ним тематику, зміст реферату у вигляді розгорнутого плану та обов'язкові для використання літературні джерела. Кожна реферативна робота повинна дати вичерпну та аргументовану відповідь на визначені в ній питання. Перелік тем рефератів наведено в розділі “Методичне забезпечення самостійної роботи студентів”. Для виконання письмових робіт студенти повинні використовувати рекомендовану літературу, наведену в списку, та інші заздалегідь погоджені з лектором джерела інформації (Інтернет та періодичні видання, матеріали банків тощо). Наявність у роботі оригінальних матеріалів, результатів власних аналітичних досліджень та висновків автора є необхідною умовою позитивного оцінювання цієї роботи. Робота захищається студентом після її надання в письмовому вигляді, перевірки та співбесіди з викладачем (лектором).

Студенти, які здійснюють навчання згідно з індивідуальним графіком, виконують три письмові реферативні роботи, теми яких попередньо узгоджуються з викладачем.

Рубіжний (модульний) контроль полягає у виконанні модульних завдань, під час яких оцінюється:

- відповідь на теоретичне питання;
- результат тестування;
- розв'язання задачі.

Модульний контроль здійснюється двічі на семестр на семінарських заняттях у вигляді контрольної роботи за наступними розділами та темами дисципліни (див. таблицю)

Умови здійснення модульного контролю з дисципліни “Ризик банківської діяльності”

Модулі	Назва змістового модуля і теми	Строки контролю	Форма контролю
I	Теоретико-методичні засади аналізу ризиків банківської діяльності (теми 1–5)	Після вивчення вказаних тем	Контрольна робота
II	Теоретико-методичні аспекти управління ризиками діяльності банків (теми 6–10)	Після вивчення вказаних тем	Контрольна робота

Завдання для модульного контролю складаються з трьох питань:

- одне теоретичне питання, одне тестове завдання (п'ять тестових питань) і одна задача.

Порядок організації поточного оцінювання знань студентів заочної форми навчання

Для досягнення мети та завдань вивчення дисципліни, студенти повинні виконати запланований навчальним планом обсяг аудиторних занять (прослухати лекції, взяти участь у семінарських заняттях) та пройти підсумковий контроль. Поточний контроль не передбачено.

Загальна оцінка результатів поточного контролю

Результати поточного контролю включають всі його складові і оцінюються як задовільні при наявності задовільних оцінок за виконання завдань на семінарських заняттях (для студентів денної форми навчання) та модульних завдань. Якщо за результатами поточного контролю знань студент одержав незадовільні оцінки, він не допускається до іспиту.

У разі невиконання завдань поточного контролю знань із поважних на це причин студент має право з дозволу декана скласти їх до останнього семінарського заняття. Порядок складання визначає викладач, що веде семінарські заняття.

Порядок організації підсумкового оцінювання знань студентів

Підсумковий контроль та оцінювання знань студентів здійснюється у формі іспиту. Іспит проводиться в письмовій формі за білетами, укладеними на основі навчальної програми дисципліни та затвердженими кафедрою.

При складанні іспиту студентам пропонується відповісти на питання, які наведені в параграфі “Перелік питань до семестрового контролю” цього розділу. Кожний білет формується викладачем з трьох питань. Перша група питань контролює рівень засвоєння фундаментальних знань, друга група – рівень засвоєння прикладних питань дисципліни і третя група – рівень вміння застосовувати набуті фундаментальні і прикладні знання в реальних ситуаціях (третє питання подається, як правило, у формі задачі). Білети можна замінити тестовими завданнями.

Рівень знань оцінюється за п'ятибальною системою за такими критеріями:

- оцінка **“відмінно”** ставиться тоді, коли студент дає обґрунтовані, глибокі і теоретично правильні відповіді на поставлені питання; може порівнювати різні теорії, концепції, робити логічні висновки і узагальнення; демонструє уміння висловлювати і аргументувати власне ставлення до альтернативних поглядів на те чи інше питання; використовує достовірні дані, які підтверджують тези відповіді на питання; демонструє знання законодавчих актів України, інструкцій, підручників, посібників;
- оцінка **“добре”** ставиться тоді коли студент володіє матеріалом на рівні вимог, наведених вище, але під час розкриття змісту питань ним були допущені незначні помилки при формулюванні термінів і категорій, допускалися неточності у використанні цифрового матеріалу, при посиланні на конкретні часові періоди та дати;
- оцінка **“задовільно”** ставиться тоді, коли студент неправильно відповів на одне з питань білета або не дав вичерпних і достатньо обґрунтованих відповідей на всі поставлені питання;

- оцінка **“незадовільно”** ставиться тоді, коли студент допустив неправильні відповіді або зовсім не відповів на два чи три питання. У відповідях на питання немає належних доказів і аргументів. Зроблені висновки не вичерпні або помилкові.

На підсумкову оцінку впливає неохайне оформлення роботи, порушення логічної послідовності у розкритті сутності питань. При визначенні екзаменаційної оцінки також враховуються результати поточної успішності студента протягом семестру.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Сутність економічного ризику.
2. Еволюція поглядів та теорії ризику.
3. Дія ризику під час прийняття рішень.
4. Сутність ситуаційного підходу у діяльності банків.
5. Поняття зовнішнього середовища підприємства та його ризиків.
6. Середовище безпосереднього та опосередкованого впливу та їх ризику.
7. Поняття економічної ситуації, її властивості.
8. Поняття невизначеності. Зв'язок невизначеності та ризику.
9. Невизначеність та її види.
10. Аналіз чинників невизначеності.
11. Причини виникнення економічного ризику.
12. Поняття об'єкта, суб'єкта та джерела ризику.
13. Ставлення до ризику суб'єктів прийняття рішень.
14. Ризик як об'єктивно-суб'єктивна економічна категорія.
15. Загальні засади класифікації економічних ризиків.
16. Типи і види економічних ризиків.
17. Поняття динамічного (спекулятивного) і статичного ризиків.
18. Банки в фінансовій системі перехідної економіки України.
19. Основні засади та принципи функціонування комерційних банків.
20. Банківський менеджмент та ризик-менеджмент.
21. Сутність банківського ризику.
22. Класифікація банківських ризиків, особливості виникнення та дії.
23. Об'єктивні і суб'єктивні причини ризиків банківської діяльності.
24. Визначення ризику банківської діяльності та його функцій.
25. Класифікація ризиків банківської діяльності.

26. Класифікація банківських ризиків за сферою виникнення: контрагентів, операційні та позиційні.
27. Класифікація банківських ризиків за рекомендаціями Базелівського комітету.
28. Сутність операційного ризику банку і методи його зниження.
29. Сутність ризику банківської ліквідності і методи його зниження.
30. Сутність ринкового (відсоткового, валютного) ризику банку і методи його зниження.
31. Сутність інвестиційного ризику банку і методи його зниження.
32. Сутність ризику втрати репутації і методи його зниження.
33. Сутність ризику неплатоспроможності і методи його зниження.
34. Сутність кредитного ризику банку і методи його зниження.
35. Сутність ризику кредитного портфеля і методи його зниження.
36. Напрями аналізу ризику банківської діяльності: види, етапи та методи.
37. Загальні підходи до якісного оцінювання ступеня ризику як до процесу ідентифікації (виявлення) ризиків.
38. Банк як система та фактори, що впливають на ризики банківської діяльності.
39. Якісний аналіз ризиків зовнішнього середовища.
40. Якісний аналіз ризиків внутрішнього середовища.
41. Загальні підходи до кількісного оцінювання ступеня ризику.
42. Сутність статистичного методу оцінювання ступеня ризику.
43. Сутність методу аналогій.
44. Характеристика експертних методів оцінювання ризиків.
45. Сутність методу аналізу чутливості (вразливості).
46. Оцінювання ступеня ризику в абсолютному виразі.
47. Ризик як величина очікуваної невдачі.
48. Оцінювання ступеня ризику у відносному виразі.
49. Поняття допустимого, критичного та катастрофічного ризиків.
50. Сутність концепції теорії корисності.
51. Поняття корисності. Корисність за Нейманом — Моргенштерном. Поняття граничної корисності.
52. Необхідність управління ризиком у банківській діяльності.
53. Загальні підходи до процесу управління ризиком у банківській діяльності.
54. Принципи прийняття рішень в умовах ризику.
55. Системний підхід при управлінні банківським ризиком. Система управління банківським ризиком.

56. Методи управління ризиком: уникнення ризику; попередження (запобігання) виникнення ризику; прийняття ризику, зниження ступеня ризику.
57. Зовнішні способи зниження ризику: розподіл ризику, зовнішнє страхування.
58. Внутрішні способи зниження ризику: лімітування, диверсифікація, створення резервів і запасів; одержання додаткової інформації.
59. Поняття моделі банківського ризику. Логіко-імовірнісне моделювання банківського ризику.
60. Сутність теоретико-ігрової моделі банку.
61. Поняття конфліктної ситуації та стратегії гравця.
62. Економічне середовище у ролі гравця.
63. Поняття інформаційної ситуації. Характеристики інформаційних ситуацій.
64. Функція банківського ризику. Кількісне оцінювання ризику під час прийняття господарських рішень.
65. Прийняття рішень в умовах ризику.
66. Критерії прийняття рішень в умовах ризику. Критерій мінімального ризику.
67. Функція банківського ризику та приклад кількісного оцінювання ризику під час прийняття управлінських рішень.
68. Характеристика операційної діяльності банку.
69. Сутність операційного ризику банку та його зв'язок з іншими ключовими ризиками банку — ринковим, ліквідності, правовим.
70. Диверсифікація як засіб мінімізації операційних ризиків банку.
71. Сутність хеджування. Ф'ючерси та опціони як інструменти зниження ступеня ризику.
72. Страхування як основний засіб зниження рівня зовнішніх ризиків.
73. Управління ризиком персоналу, майна, відповідальності в банківській діяльності.
74. Сутність інвестиційних ризиків діяльності банку.
75. Поняття зміни вартості грошей у часі. Майбутня вартість грошей.
76. Поняття інфляційного ризику. Вплив інфляційного ризику на норму відсотка.
77. Теперішня вартість грошей. Поняття дисконту.

78. Комбіновані банківсько-страхові продукти з інвестиційною складовою та їх ризик.
79. Диверсифікація як спосіб зниження ступеня інвестиційного ризику банку.
80. Суть управління портфелем цінних паперів банку. Оцінювання ризику цінних паперів.
81. Система банківського кредитування та її елементи і ризику.
82. Кредитування: класифікація кредитів, основні принципи та методи банківського кредитування.
83. Кредитна політика банку та її основні показники.
84. Концепція стратегії кредитного ризику.
85. Сутність методів управління кредитними ризиками.
86. Методи попередження банківського кредитного ризику: робота з персоналом, оптимізація кредитного процесу, створення кредитних бюро.
87. Мінімізація кредитного ризику шляхом раціоналізації та диверсифікація кредитного портфеля.
88. Оптимізація кредитного ризику шляхом структурування кредитів.
89. Мінімізація кредитного ризику шляхом створення резервів. Вимоги національного законодавства до резервування.
90. Страхування кредитних ризиків як перспективний напрям мінімізації кредитного ризику банку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Аналіз банківської діяльності: Підручник / А. М. Герасимович, М. Д. Алексеєнко, І. М. Парасій-Вергуненко та ін. — К.: КНЕУ, 2003. — 599 с.*
2. *Бланк И. А. Финансовый менеджмент: Учеб. курс. — К.: Ника Центр, 1999.*
3. *Белов О. П., Табачук Ю. П. Особливості банківського ризику при кредитних операціях // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. — Львів. — 2000. — № 17. — С. 253–256*
4. *Блудова Т., Гармидаров П. До питання управління відсотковим ризиком // Вісн. НБУ. — 2004. — № 10. — С. 34–35.*
5. *Бондаренко Л. А. Побудова системи ризик-менеджменту в комерційному банку // Фінанси України. — 2003. — № 9. — С. 85–93.*

6. *Вітлінський В. В., Верченко П. І.* Аналіз, моделювання та управління економічним ризиком. — К.: КНЕУ, 2000.
7. *Вітлінський В. В., Наконечний С. І.* Ризик у менеджменті. — К.: ТОВ “Борисфен”, 1996.
8. *Вітлінський В. В., Наконечний С. І., Шарапов О. Д.* Економічний ризик і методи його вимірювання: Підручник. — К.: ІЗМН, 1996.
9. *Гмурман В. Е.* Теория вероятностей и математическая статистика. — М.: Высш. шк., 1977.
10. *Грачева М.* Электронные банковские услуги: особенности управления рисками // *Мировая экономика и международные отношения.* — 2002. — № 11. — С. 39–47.
11. *Десярева О. И., Кандинская О. А.* Биржевое дело: Учеб. для вузов. — М.: Банки и биржи; ЮНИТИ, 1997.
12. *Деятельность коммерческих банков: Учеб. пособие.* — Ростов н/Д: Феникс, 2004. — 384 с.
13. *Энциклопедия финансового риск-менеджмента /* Ред. А. А. Лобанов, А. В. Чугунов. — М.: Альпина Паблишер, 2003. — 786 с.
14. *Запорожець З.* Управління банківськими ризиками в контексті інформаційних технологій // *Вісн. НБУ.* — 2004. — № 10. — С. 54–59.
15. *Ивченко И. С.* Управление информационными рисками в системах автоматизации банков // *Корпоративные системы.* — 2003. — № 1. — С. 72–80.
16. *Левченко І. Ю.* Економічні ризики: Навч. посіб. — К.: ЦУЛ, 2004. — 304 с.
17. *Кабушкин С. Н.* Управление банковским кредитным риском: Учеб. пособие. — М.: Новое знание, 2004. — 336 с.
18. *Клочков И. А., Терехов А. Г., Юденков Ю. Н.* Управленческий учет в коммерческом банке: Практик. пособие / Под ред. С. М. Шапигузова. — М.: ИД ФКБ-ПРЕСС, 2002. — 192 с.
19. *Коршикова Т.* Контроль та управління ризиками в кредитній діяльності банків // *Вісн. НБУ.* — 2003. — № 1. — С. 24–25.
20. *Кочетков В. М.* Забезпечення фінансової стійкості сучасного комерційного банку: теоретико-методологічні аспекти: Монографія. — К.: КНЕУ, 2002. — 238 с.
21. *Кравчук В. В.* Базельські угоди: новий етап розвитку міжнародної системи оцінки ризиків // *Фінанси України.* — 2004. — № 6. — С. 121–128.

22. *Кредитний* ризик комерційного банку: Навч. посіб. / В. В. Вітлінський, О. В. Пернарівський, С. І. Наконечний, Г. І. Велікоїваненко; За ред. В. В. Вітлінського. — К.: Т-во “Знання”; КОО, 2000. — 251 с.
23. *Кулинич И. Н.* Управление банковскими рисками как способ повышения платежеспособности коммерческого банка // Актуальні проблеми економіки. — 2005. — № 1. — С.60–68.
24. *Ларичев О.* Теория и методы принятия решений. — М.: Логос, 2000.
25. *Льюис Р. Т., Райфа Х.* Игры и решения. — М.: Иностран. лит., 1961.
26. *Макогон Ю. В.* Международный банковский бизнес: Учеб. пособие / Ю. В. Макогон, Е. В. Булатова. — К.: Атика, 2003. — 208 с.
27. *Малашихина Н. Н.* Риск-менеджмент: Учеб. пособие / Н. Н. Малашихина, О. С. Белокрылова. — Ростов н/Д: Феникс, 2004. — 320 с.
28. *Парасій-Вергуненко І. М.* Аналіз банківської діяльності: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. — К.: КНЕУ, 2003. — 347 с.
29. *Пернарівський О.* Аналіз, оцінка та способи зниження банківських ризиків // Вісн. НБУ. — 2004. — № 4. — С. 44–48.
30. *Пещанская И. В.* Организация деятельности коммерческого банка: Учеб. пособие. — М.: ИНФРА-М, 2001. — 320 с.
31. *Потійко Ю.* Теорія і практика управління різними видами ризиків у комерційних банках // Вісн. НБУ. — 2004. — № 4. — С. 58–60.
32. *Примостка Л.* Економічні ризики в діяльності банків // Банківська справа. — 2004. — № 3. — С. 16–23.
33. *Риски во внешнеэкономической деятельности предприятия / А. П. Бочарников, С. М. Релецкий, К. В. Захаров и др.* — К.: ИНЭКС, 1997.
34. *Розанова Е.* Проблемы создания системы управления рисками банка // Финансовая консультация. — 2004. — № 1–2. — С. 20–24.
35. *Романенко Л. Ф., Коротеєва А. В.* Ризики у банківській діяльності // Фінанси України. — 2003. — № 5. — С. 121–127.
36. *Стрельбицька Л. М., Стрельбицький М. П.* Основи безпеки банківської системи України та банківської діяльності: Монографія. — К.: Кондор, 2004. — 600 с.
37. *Сушко В.* Современные подходы к оценке эффективности банковских бизнесов и продуктов с учетом рисков // Финансовая консультация. — 2004. — № 4. — С. 13–19.

38. *Теория* прогнозирования и принятия решений / Под ред. С. А. Саркисяна. — М.: Высш. шк., 1977.
39. *Тичина В., Задніпровська О.* Впровадження системи управління ризиками в банку // Вісн. НБУ. — 2004. — № 8. — С. 18–22.
40. *Уваров К.* Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України: орієнтир на майбутнє/ К. Уваров, О. Куценко // Вісник Національного банку України. — 2005. — № 1. — С. 60–63.
41. *Черных С.* Управление банковскими рисками // Вопросы экономики. — 2004. — № 8. — С. 120–127.
42. *Шаркаді Н. В.* Управління банківськими ризиками як основа формування залучених ресурсів банків // Актуальні проблеми економіки. — 2004. — № 5. — С. 45–53.
43. *Шмелев В. В.* Страхование банковских рисков // Управление риском. — 2002. — № 4. — С. 43–49.
44. *Шульга Н.* Концептуальні основи контролінгу ризиків у комерційному банку // Финансовая консультация. — 2003. — № 1–2. — С. 5–9.
45. *Шульга Н.* Ризик-контролінг як складова інтегрованої системи управління банківськими ризиками // Вісн. Київ. нац. торговельно-економ. ун-ту. — 2003. — № 6. — С. 91–96.
46. *Ястремський О. І.* Теорія економічного ризику. — К.: Артек, 1998.
Додаткова
47. *Акофф Р.* Планирование в больших экономических системах. — М.: Сов. радио, 1972.
48. *Аленичев В. В., Аленичева Г. Д.* Страхование валютных рисков, банковских и экспортных коммерческих кредитов. — М.: Ист-Сервис, 1994.
49. *Блекуэлл Д., Гиршик М.* Теория игр и статистических решений. — М.: Иностр. лит., 1958.
50. *Ефимов С. Л.* Энциклопедический словарь: Экономика и страхование. — М.: Церих—ПЭЛ, 1996. — 528 с.
51. *Залетов А. Н.* Страхование в Украине / Под ред. др. экон. О. О. Слюсаренко. — К.: Междунар. агенция “BeeZone”, 2002. — 452 с.
52. *Нейман Дж., Моргенштерн О.* Теория игр и экономическое поведение. — М.: Иностр. лит., 1960.
53. *Нікбахт Е., Гропеллі А.* Фінанси. — К.: Вік; Глобус, 1992.

54. *Основы страховой деятельности: Учебник* / Отв. ред. проф. Т. А. Федорова. — М.: БЕК, 2001. — 768 с.
55. *Первозванский А. А., Первозванская Т. Н.* Финансовый рынок: расчет и риск. — М.: ИНФРА-М, 1994.
56. *Риски в современном бизнесе* / П. Г. Грабовый, С. Н. Петрова, А. И. Полтавцев и др. — М.: Алане, 1994.
57. *Страховий* рынок України: Альманах. — К.: ПП “Поліграфічні послуги”, 2003. — 352 с.
58. *Страхування: Підручник* / Керів. авт. кол. і наук. ред. С. С. Осадець. — 2-ге вид., переробл. і допов. — К.: КНЕУ, 2002. — 599 с.
59. *Устенко О. Л.* Теория экономического риска. — К.: МАУП, 1997.
60. *Хохлов Н. В.* Управление риском: Учеб. пособие. — М.: Юнити-Дана, 2001. — 239 с.
61. *Цой Т.* Конкуренция и управление рисками на предприятиях. — М.: Алане, 1997.
62. *Черкасов В. В.* Деловой риск в предпринимательской деятельности. — К.: Либра, 1996.
63. *Шелехов К. В., Бигдаш В. Д.* Страхування. Страхові послуги: Навч.-метод. посіб. — К.: ІЕУГП, 2000. — 268 с.
64. *Шелехов К. В., Бигдаш В. Д.* Страхование: Учеб. пособие. — К.: МАУП, 1998. — 424 с.
65. *Ястремський О. І.* Моделювання економічного ризику. — К.: Либідь, 1992.

МАУП

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	3
Методичні матеріали до практичних та семінарських занять з дисципліни “Ризик банківської діяльності”	4
Плани практичних та семінарських занять	6
Тести для семінарських та практичних занять	10
Зміст дисципліни та питання для самостійного вивчення.....	22
Теми рефератів.....	29
Розрахункові завдання для самостійної роботи.....	31
Питання для самоконтролю	38
Список літератури	41

Відповідальний за випуск *А. Д. Вегеренко*
Редактор *С. М. Толкачова*
Комп’ютерне верстання *Н. І. Нечипоренко*

МАУП

Зам. № ВКЦ-3484

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП